

„Dilemele fidelității” - probleme spinoase de traducere a Bibliei (5)

Continuăm serialul privitor la controversele generate de traducerea Noului Testament cu analiza dialogului dintre Mântuitorul Isus Hristos și mama Sa, la nunta din Cana (Ioan 2.4). Pentru o prezentare cuprinzătoare a dezbaterii, cititorii pot consulta lucrarea *Dilemele fidelității. Condiționări culturale și teologice în traducerea Bibliei*, Cluj-Napoca, Editura Logos, 2011, p. 212 -226.

Cum traducem corect întrebarea *ti emoi kai soi* din Ioan 2.4?

Între cele mai dificile probleme de interpretare și traducere a NT se numără și întrebarea pe care Mântuitorul Isus Hristos o adresează mamei Sale la nunta din Cana, episod relatat în primele unsprezece versete ale celui de-al doilea capitol din Evanghelia după Ioan. După o prezentare sumară a cadrului evenimentelor (v. 1-2), evanghelistul aduce în prim-plan o criză neașteptată, care amenință sărbătoarea: insuficiența vinului. Lui Isus vestea Îi este adusă de mama Sa, care așteaptă tacit ca El să ofere o soluție (v. 3). Tradus literal, răspunsul lui Isus sună astfel: „Ce Mie și ție? N-a sosit încă ceasul Meu.” După cum vom vedea, acest răspuns poate fi interpretat în numeroase feluri. În ciuda răspunsului reticent pe care îl primește la cererea sa, Maria îi îndeamnă pe servitori să urmeze indicațiile fiului ei. Deznodământul este binecunoscut: Isus preface apa în vin, își revelează astfel slava, iar ucenicii Săi cred în El.

Comentarii patristici au interpretat remarcă lui Isus în diverse feluri. Irineu al Lyonului (sec. II) vede în vinul cerut de Maria o aluzie simbolică la cupa împărtășaniei și crede că Isus îi reproșează maicii Sale graba de a dori să participe înainte de vreme la acea cupă simbolică. Ioan Hrisostomul (sec. IV) nu vede în text nicio semnificație ascunsă, ci este preocupat să descifreze motivațiile psihologice ale Mariei: „Ea voia atât să le facă mirilor o favoare, cât și să se facă remarcată

prin Fiul ei. Și poate era însufletită și de ceva omenesc, precum frații Săi, când i-au zis: «Arată-Te lumii», fiindcă doreau să aibă parte de slava venită de pe urma minunilor. De aceea, și Isus a răspuns mai vehement, zicând: «Ce Mie și ție, femeie? Încă nu a sosit ceasul Meu.»” În opinia Părintelui răsăritean, Mântuitorul nu dorește ca mama lui să aibă despre El o concepție necorespunzătoare.

Înșind în întâmpinarea nedumeririi ascultătorilor, Augustin (sec. IV) se întreabă retoric: „Hristos a venit oare la nuntă cu scopul de a ne învăța disprețul față de mame?” În răspunsul său, Părintele latin spune că prin folosirea apelativului „femeie” Isus nu contestă maternitatea Mariei, ci autoritatea ei în sfera de acțiune care ține de divinitatea Lui.

În Evul Mediu, textul a fost folosit pentru a o ridica pe Maria la statutul de *mediatrix*, care o credita cu puterea de a mijloci în relația dintre Dumnezeu și om. Prin contrast, pe baza aceleiași text Luther și continuatorii săi pun sub semnul întrebării eficacitatea rugăciunilor de mijlocire ale Mariei (ori ale sfinților). Maria este văzută, în principal, ca model de supunere. Într-o predică din 1525, Luther desprindea, între alte numeroase învățături, și următorul aspect: prin asprimea cu care îi vorbește mamei Sale, Hristos arată că nu există pe pământ autoritate mai mare decât cea a lui Dumnezeu.

Lăsând deoparte problemele de istorie a interpretării, să vedem ce se poate spune despre înțelesul expresiei *ti emoi kai soi*. În versiunea greacă a VT, această întrebare se întâlnește de cinci ori. Prima ocurență apare în dialogul dintre Iefta și regele Amonului. Prin întrebarea *ti emoi kai*

soi (ce mie și ție), Iefta condamnă fără echivoc intențiile războinice ale conducătorului amonit. Expresia este folosită și de văduva din Sarepta (1 Regi 17:18), care îi reproșează lui Ilie că, prin prezența lui, a ajuns să-i aducă aminte lui Dumnezeu despre nelegiuirile ei, atrăgând totodată pedeapsa divină (moartea fiului ei). A treia ocurență o găsim în episodul întâlnirii dintre profetul Elisei și Ioram (2 Regi 3:13), fiul celebrului cuplu idolatru Ahab și Isabela. Din context este limpede că Elisei nu dorește să aibă niciun fel de contact cu Ioram, pe care de altfel îl trimite la profetii întreținuți de malefica sa mamă. În fine, a patra ocurență din VT survine în incidentul diplomatic dintre Neco, faraonul Egiptului, și Iosia, regele lui Iuda, care îi ieșise în întâmpinare, deși planurile de război ale suveranului egiptean nu vizau regatul iudeu, ci cetatea Carchemish de pe Eufrat. A cincea ocurență se întâlnește în 1 Esdras 1:24, dar trebuie spus că variații ale acestei sintagme se întâlnesc și în 2 Sam. 16:10; 2 Sam. 19:22; 2 Împ. 9:18; Ios. 22:24. În Noul Testament întrebarea apare exclusiv în dialogul dintre persoane aflate pe poziții de conflict (Mat. 8:29; Marcu 5:7; Luca 8:28; Marcu 1:24; Luca 4:34), ceea ce sugerează că și în Ioan 2:4 ea are rolul de a indica o distanțare între Isus și mama Lui.

Desigur, traducerea expresiei s-a făcut adesea în funcție de apartenența teologică a traducătorilor. Este drept, numeroase versiuni, începând cu NT. 1648, au preferat o traducere literală (*Ce mie și ție muiere / femeie?*) din care însă nu se poate înțelege exact care este atitudinea lui Isus față de cererea mamei Sale. Unele versiuni catolice și ortodoxe (NT. 1979; BIBL. 1982, NT. 1983, BIBL. 1988, NT. 2002, Anania) îndulcesc tonul expresiei folosite de Isus și redau expresia greacă astfel: *Ce ne privește pe mine și pe tine, femeie?* Prin contrast, versiunile protestante introduc formulări mult mai fidele în raport cu originalul: *Ce am eu cu tine muiere?* (1863), *Muiere, ce am eu cu tine?* (1867), *Femeie, ce am eu cu tine?* (1871, 1897), *Femeie, ce am Eu cu tine?* (Cornilescu 1920), *Femeie, ce am a face Eu cu tine?* (Cornilescu 1924).

Lector Dr. EMANUEL CONȚAC
ITP București